

Militært kristent fellesskap

Kulturdepartementet
0030 Oslo

Oslo, 15. august 2013

Høringsuttalelse til NOU 2013:1 «Det livssynsåpne samfunn

Militært kristent fellesskap (tidligere Kristent befals samfunn) ønsker med dette å gi en høringsuttalelse til NOU 2013:1 «Det livssynsåpne samfunn». Våre kommentarer gjelder spesielt utredningens pkt. 11.3 «Religion og Forsvaret» samt pkt. 15.4 «Forsvaret».

Militært Kristent Fellesskap (MKF) ble stiftet i 1982 og har 130 medlemmer blant stadig tjenestegjørende ansatte i Forsvaret. MKF har også rundt 350 medlemmer blant reservister og militær pensjonister, i tillegg til et betydelig antall sivile støttemedlemmer. Vårt formål er å være et tverrkirkelig fellesskap av kristne i Forsvaret, samt å bidra til Forsvarets verdigrunnlag og etikk. MKF er så langt vi kjenner til den eneste forening som organiserer personell i Forsvaret på religiøst grunnlag.

Generelt

Utredningen legger for Forsvarets vedkommende opp til vesentlige endringer i forhold til dagens ordninger. Generelt anbefaler utvalget at det fortsatt bør være fast ansatt tros- og livssynspersonell i Forsvaret, under forutsetning av at deres rolle begrenses til ivaretagelse av personellens individuelle behov¹. Dette ville være en vesentlig innsnevring, med dyptgående konsekvenser for Forsvaret.

Generelt vil MKF ta avstand fra forestillingen om at tro og livssyn utelukkende er et personlig forhold, og at kollektive uttrykk for tro innenfor en offentlig ramme står i et motsetningsforhold til den enkeltes trosfrihet.

Grunnlovens § 2 fastsetter at statens verdigrunnlag «forbliver vor kristne og humanistiske arv». Også Forsvarsdepartementets verdigrunnlag for Forsvarssektoren samt verdigrunnlaget for Forsvaret fastsetter at Forsvarets og sektorens verdier springer ut av vårt samfunns kristne og humanistiske arv. Dette er ikke er betinget av at den enkelte deler en kristen tro, men uttrykker hvor samfunnet og Forsvaret skal hente sine verdier fra.

Hverken staten Norge eller Forsvaret er derfor verdinøytralt, selv etter opphevelsen av statskirkeordningen. MKF er et tverrkirkelig fellesskap, men vil samtidig påpeke at Den norske kirke fortsatt har en spesiell rolle i det norske samfunn. Grunnlovens § 16 fastsetter at «Den norske kirke, en evangelisk-luthersk Kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. Nærmere bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov». Det er derfor klart at Statens verdigrunnlag fortsatt er den kristne og humanistiske arv, og at Den norske kirke har en spesiell samfunnsrolle i denne sammenheng. Dette står ikke i motsetning til den enkeltes trosfrihet, som også er klart definert i Grunnlovens § 16.

---

¹ Pkt 11.3.4 siste avsnitt

Forsvaret har derfor fortsatt både et behov og en hjemmel for å basere sin etikk på et kristent og humanistisk verdigrunnlag. Feltprestkorpset har i dag et spesielt ansvar for undervisning og rådgivning på det verdimessige området, i tillegg til ivaretagelse av trosrelaterte spørsmål. Disse oppgavene må ivaretas også i fremtiden, og Feltprestkorpset bør derfor fortsatt ha en betydelig mer omfattende oppgave enn kun å ivareta den enkeltes personlige religiøse behov.

Forsvarets og personellets behov for religiøs betjening har ingen sammenheng med opphevelsen av statskirkeordningen i 2012. Statskirkens oppgaver i Forsvaret har i moderne tid aldri vært legitimert i en rolle som «statlig myndighetsorgan» på det religiøse området i Forsvaret. Dens opphevelse i 2012 endrer derfor heller ikke på noen områder behovene for religiøs betjening i Forsvaret, som er begrunnet i Forsvarets og personellets egne behov. Etter MKFs syn utløser derfor ikke endringene i Grunnloven i 2012 i seg selv noe behov for endring i den religiøse betjeningen av Forsvaret og dets personell.

Behovet for religiøs betjening i Forsvaret

Ivaretagelsen av de tros- og verdimessige sider av Forsvarets og personellets behov går langt videre enn til kun ivaretagelse av religiøse behov på individnivå. Ivaretagelsen har også nøye sammenheng med Feltpresttjenestens organisering og oppgaver. I det følgende vil vi kort liste tre viktige behov denne tjenesten etter vårt syn må ivareta.

Det første behovet er knyttet til ivaretagelse av den enkelte soldat eller befals personlige religiøse behov. Forsvarets personell har etter vårt syn et klart krav på religiøs betjening i henhold til sin tro, i den grad de ønsker det. Dette gjelder spesielt i en organisasjon som Forsvaret, der man som del av tjenesten står overfor vanskelige spørsmål om liv og død. Denne retten gjelder uansett hvilken religion eller trosretning den enkelte mann eller kvinne tilhører.

Det andre behovet er knyttet til Forsvarets eget behov for normativt etisk grunnlag. Dette er et behov på institusjonelt nivå, knyttet til det verdimessige grunnlaget. Bruk av militærmakt reiser en rekke alvorlige etiske spørsmål. Det er også slik at deltakelse i militære operasjoner utsetter personellet for risiko for å bli påvirket av «voldens logikk». Et klart definert verdigrunnlag, slik det er forankret i de kristne og humanistiske verdier staten Norge er grunnlagt på, er derfor nødvendig for å sikre at norsk militærmakt anvendes på en etisk forsvarlig måte – fra den enkelte soldat og helt opp til det øverste militære og politiske nivå. Rettferdig krig og rett krigføring kan ikke reguleres utelukkende gjennom juridiske regler, men vil alltid kreve høy grad av etisk bevissthet og kompetanse på alle nivå.

Dette er i tillegg til et etisk spørsmål også et operativt spørsmål. Spesielt i moderne operasjoner vil uetisk fremferd – ofte på individnivå – kunne få svært negative konsekvenser for operasjonenes gjennomføring. I enkelte tilfelle har slike hendelser de senere år satt hele operasjoner i fare. Feltprestene har her en svært viktig rolle som etiske premissgivere for personellet samt rådgivere for sjefer på alle nivå i etiske og personellmessige forhold.

Det tredje behovet for religiøs betjening er knyttet til personellets og Forsvarets behov for seremonier og kollektive markeringer. Det er lang tradisjon i Forsvaret for feltgudstjenester, kirkeparader, bønn på linja og ikke minst seremonier for omkomne og falne, minnegudstjenester og andre seremonier. Ikke minst kongeønsket «Gud bevare Kongen og Fedrelandet» er en sterk tradisjon i Forsvaret. Dette er viktige tradisjoner som bidrar vesentlig til ivaretagelse av personellets åndelige behov, i tillegg til at de bidrar til verdibaserte tradisjoner av stor betydning for korpssånd og andre forhold som binder Forsvarets personell sammen.

Det faktum at vi ikke lengre har en statskirke er ikke til hinder for at vi fortsatt har en grunnlovsfestet folkekirke der 76 % av befolkningen er medlemmer, i tillegg til at 6 % tilhører andre kristne kirkesamfunn. Så lenge der et gode og reelle muligheter for fritak, ser vi derfor ingen grunn til at et overveiende flertall av personellet behov og ønsker knyttet til disse tradisjonene trenger å komme til opphør.

Legitimering av Kirkens rolle i Forsvaret

Utvalget, eller deler av det, problematiserer både i kapittel 11 og 15 forholdet mellom Den norske kirke og Forsvaret. Blant annet fremholdes det en frykt for at kirken gjennom Feltprestekorpset bidrar til å «legitimere» Forsvaret. Prinsipielt vil dette antakelig også gjelde andre kristne trossamfunn. Gitt at Den norske kirke ikke lengre er en statskirke burde man anta at dette er et spørsmål utenfor utvalgets mandat, i likhet med at utvalget avstår fra å reflektere over andre tros- og livssynssamfunns rolle som «legitimering» av Forsvaret. Den norske kirke burde selv ta stilling disse spørsmålene.

MKF anser imidlertid at det norske Forsvaret fullt ut er en legitim del av Statens lovlige maktmidler. Forestillingen om at man fra en kristen synsvinkel ikke må bidra til å «legitimere» Forsvaret bunner i en pasifistisk grunnholdning, der bruk av militær makt i utgangspunktet anses uetisk. MKF mener i likhet med et flertall av norske kristne at denne forestillingen ikke kan begrunnes i den kristne tro. Bruk av militær makt kan under visse forutsetninger være både det minste ondet og det etisk riktige.

Feltprestenes rolle i Forsvaret er hverken å «legitimere» eller «velsigne» bruk av makt. Imidlertid kan de ved integrert og aktiv deltakelse i Forsvaret bidra til at bruken av militær makt skjer på en måte som er forenlig med Statens og Forsvarets kristne og humanistiske verdigrunnlag. Dette er etter MKFs syn både en etisk og en høyverdig samfunnsmessig rolle som helt ut sammenfaller med Den norske kirkes og andre kristne kirkesamfunns oppdrag.

Spesielle momenter

MKF vil også knytte noen mer spesifikke kommentarer til enkelte punkter og anbefalinger i utredningen:

Kommentarer til utredningens pkt. 11.3.4

1. MKF deler utvalgets vurdering om at samfunnet bør være særlig forpliktet til å ivareta tros- og livssynsmessige behov for tjenestegjørende i Forsvaret. Som kristne forventer vi genuin kristen betjening av kristent personell i Forsvaret. Tilsvarende vil antakelig også i en del tilfelle gjelde for representanter fra andre trossamfunn. Religiøs betjening av personellet må ta den enkeltes tro på alvor, og ikke reduseres til et spørsmål om utførelse av forskjellige ritualer
2. I tråd med det ovenstående, deler vi imidlertid ikke utvalgets vurdering om at tros- og livssynsmessig betjening i Forsvaret utelukkende må knyttes til ivaretagelsen av den enkeltes tros- og livssynsfrihet. Den tros- og livssynsmessige betjeningen i Forsvaret bør² ikke virke etter andre kriterier enn det som forventes av en hvilken som helst soldat eller befal. Alt Forsvarets personell må virke etter høyverdige etiske kriterier basert på Statens og Forsvarets kristne og humanistiske verdigrunnlag. Et forsøk på å avgrense den livssynsmessige betjeningen fra delaktighet i Forsvarets operative virksomhet som antydnet av utvalget kan derfor ikke støttes

---

² Med unntak av reguleringer i Genevekonvensjonene etc

3. Vi er i tråd med det ovenstående sterkt uenige i utvalgets vurdering om at religiøse ritualer ikke bør spille noen rolle i «felles uttrykk for Forsvarets verdigrunnlag», og at slike kollektive uttrykk reiser utfordringer fra et menneskerettighetsperspektiv. Som nevnt over er slike kollektive uttrykk viktige både fra en personlig og institusjonell synsvinkel. Gitt at det finnes gode og relevante fritaksordninger for personell av annen tros- eller livsoppfatning, er det ingen grunn til at Forsvaret skal avstå fra kollektive markeringer av kristen karakter. Som nevnt over, tar vi avstand fra ideen om at toleranse for et lite mindretall innebærer at alle religiøse uttrykk må fjernes fra det offentlige rom. Dette forholdet har også likheter med en tilsvarende sak i Den europeiske menneskerettighetsdomstol av nyere dato³. Påstanden om at Forsvarets fellesskapsritualer reiser menneskerettsutfordringer kan derfor hevdes å være svakt begrunnet.
4. Utvalget mener at «tros- eller livssynspersonell fra ulike religioner og livssyn kan ha en viktig rolle som tros- og livssynsrådgivere for den militære ledelsen *for å kunne ivareta tros- og livssynsbehov også i krigens nærhet*» (vår utheving). Dette representerer igjen en vurdering om at tros- og livssynspersonells rolle er begrenset til individuelle spørsmål for Forsvarets personell. Dette ville i tilfelle være en vesentlig innsnevring fra feltprestenes nåværende rolle som sjefenes rådgivere i etiske og personellmessige spørsmål på alle nivå i Forsvaret. I tråd med beskrivelsen av Forsvarets behov for religiøs betjening over vil en slik innsnevring innebære et vesentlig tap med hensyn til behovet for å opprettholde både Statens og Forsvarets verdigrunnlag i Forsvaret.
5. Utvalget mener videre at «Tros- og livssynspersonell med ulikt ståsted kan videre, både ut fra faglig kompetanse og ut fra personlig livssynsperspektiv, gi et viktig bidrag til etikkundervisningen i Forsvaret». Rent bortsett fra at en slik rolle synes å harmonere dårlig med utvalgets øvrige konklusjoner om at det aktuelle personellet bør begrense sin virksomhet til ivaretagelsen av den enkeltes tros- og livssynsfrihet, innebærer denne vurderingen flere punkt MKF er sterkt uenig i.
  - a. Forslaget legger her opp til at etikkundervisningen bør være verdinøytral, der én mening er av like stor betydning som en annen. Som nevnt over er Forsvaret ikke verdinøytralt – dette innebærer at Forsvarets etikk bør være normativ, basert på det fastsatte kristne og humanistiske verdigrunnlaget.
  - b. Forslaget legger videre opp til at den enkelte «tros- eller livssynsperson» skal bruke sitt eget personlige livssynsperspektiv som grunnlag for etikkundervisningen. Forsvarets etikkundervisning må være forankret i Forsvarets verdigrunnlag, ikke i den enkeltes varierende personlige tilknytning eller oppfatning
  - c. Behovet for en normativ etikkundervisning basert på kristne og humanistiske verdier peker også på behovet for en kristent basert feltpresttjeneste. Et religionsnøytralt Tros- og Livssynskorps⁴ vil raskt komme i konflikter med seg selv, dersom hverken institusjonen eller den enkelte medarbeider kan identifisere seg med Forsvarets verdigrunnlag
6. Utvalget presiserer at representanter for fra ulike religioner og livssyn ikke bør være ansvarlige for obligatoriske fellesarrangement eller ritualer, og heller ikke

---

³ Ref Den europeiske menneskerettighetsdomstols avgjørelse i 2011, der det fastslås av den italienske statens bruk av krusifikser i offentlige skoler ikke representerer et brudd på menneskerettighetene.

⁴ Et alternativ i en utredning fra Feltprostens teologiske fagråd i april 2009

bør inngå i den militære rangordning. Under forutsetning av at man her sikter til personell i tillegg til ordinære feltprester fra kristne trossamfunn (som i dagens ordning), vil MKF slutte seg til denne vurderingen. Dersom man her faktisk mener at dagens feltprester ikke lengre skal ha ansvaret for fellesarrangement eller kollektive ritualer, og at de heller ikke skal inngå i den militære rangordningen, er vi av grunner nevnt over sterkt uenige i vurderingen

7. MKF støtter videre utvalgets forslag om at alt personell sikres tilgang til betjening fra tros- og livssynssamfunn. Dette forstås som at det legges til rette for ordninger som sikrer behovet til personell som faller utenfor de behov den ordinære feltpresttjenesten kan tilby flertallet av personell. Dette gjelder etter MKFs syn de individuelle aspekter av personellets tros- og livssynsfrihet, og bør holdes avgrenset fra Forsvarets kollektive behov for tjenester, som bør være grunnet i Forsvarets verdigrunnlag og det overveiende flertallet av personells religiøse tilknytning.

Kommentarer til utredningens pkt. 15.4.3

I tillegg til MKFs kommentarer til pkt. 11.3.4 over, vil vi også kommentere følgende forslag fra utvalget.

1. Som nevnt over støtter MKF at det innføres ordninger som ivaretar de religiøse behov for det mindretall av personell som ikke kan betjenes av ordinære feltprester med kristen trostilknytning. Gitt sammensetningen av personell i Forsvaret, vil slikt personell imidlertid måtte ha en spesiell tjeneste rettet mot personell av samme tros- og livssynsbakgrunn. Stillinger som feltprest på avdelingsnivå, stabsprester og Feltprost må også i fremtiden komme fra Den norske kirke eller andre kristne kirkesamfunn som kan betjene flertallet av personell i Forsvaret
2. MKF tar avstand fra forslaget om å opprette profesjonelle «ansatte livssynsbetjenter». Betegnelsen «livssynsbetjent» antyder en fellesreligiøs tilnærming – det skapes forestillinger om en slags kompetanseperson på religiøse eller humanistiske ritualer avhengig av behov og situasjon. Dette vil antakelig være uakseptabelt for alle troende mennesker, uansett religion. I tråd med MKFs kommentarer over bør alt personell i Forsvaret ha krav på genuin betjening av personell fra egen tro eller livssyn – denne kategorien personell bør derfor i tilfelle bestå av imamer, prester, rabbinere og humanistiske veiledere etc, etter behov

Konklusjoner

MKF mener det kristne verdigrunnlaget spiller en avgjørende rolle for vedlikehold av Forsvarets etisk høye nivå og den verdimeslige forankringen i samfunnet. Den religiøse betjeningen av Forsvaret har derfor en langt videre rolle og betydning enn kun ivaretagelsen av den enkeltes tros- og livssynsfrihet.

MKF mener på denne bakgrunn at den religiøse betjeningen av Forsvarets personell fortsatt bør ivaretas av et Feltprestkorps, med tilknytning til Den norske kirke som det dominerende kirkesamfunn. Dette er både begrunnet ut fra behovet for forankring i Statens og Forsvarets kristne og humanistiske verdigrunnlag, og det faktum at et overveiende flertall av Forsvarets personell er medlemmer av Den norske kirke, deler en kristen tro eller identifiserer seg med kristen kultur eller et kristent verdigrunnlag. Så lenge det er reservasjonsmuligheter eller frihet til religionsutøvelse også for mindretallet, begrenser dette ikke på noen måte den enkeltes religionsfrihet.

Det bør være uproblematisk å gi større åpning for tilsetting av feltprester med tilknytning til andre kristne kirkesamfunn etter nærmere kriterier. En tilknytning til Den norske kirke, som Grunnlovsfestet folkekirke, vil imidlertid sikre en bredere forankring av

Feltpresttjenesten enn det man ville oppnådd dersom Feltprosten var sin egen høyeste autoritet i alle spørsmål av verdi-, ordnings- og trosmessig art.

For ivaretagelse av de religiøse behovene til interesserte enkeltpersoner i Forsvaret fra andre tros- eller livssynssamfunn kan det eksempelvis på regional/nasjonal basis i tillegg ansettes et antall geistlige/veiledere etter behov.

Det bør unngås at Feltprosten, som prost i Den norske kirke, gis faglig ansvar for utøvelse av religiøs aktivitet som ikke er i henhold til Den norske kirkes tro. Tilsvarende kan representanter fra andre tros- og kirkesamfunn ikke underlegges faglig og teologisk autoritet i trosspørsmål fra en Feltprost i Den norske kirke. Her må det finnes praktiske administrative løsninger som sikrer Forsvarets personell religiøs betjening uten at den enkeltes religiøse tro utfordres.

Feltprosten bør imidlertid ha faglig autoritet over alt tros- og livssynspersonell i Forsvaret i spørsmål som gjelder etikk og verdigrunnlag.

Med vennlig hilsen

Arnvid Løvbukten
Generalmajor (p)
President

Knut Are Seierstad
Oberstløytnant
Styreleder